

Lausunto tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa 2021 esitettyihin kysymyksiin

Kunnanhallitus 31.10.2022 § 225
233/00.03.00/2022

valmistelija: talous- ja henkilöstöjohtaja Eero Raittila, puh. 040 663 7306

Kuntalain 121.5 § mukaan kunnanhallitus antaa valtuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta. Kunnanvaltuusto on merkinnyt tiedoksi tarkastuslautakunnan arviointikertomuksen vuodelta 2021 kokouksessaan 6.6.2022 § 22.

Arviointikertomuksessa tarkastuslautakunta on arvioinut kunnan talousarviossa 2021 esitettyjen tavoitteiden toteutumisen. Tarkastuslautakunnan esityksessä valtuustolle se piti myönteisenä, että kehittämistyötä tehdään runsaasti ja että henkilöstöasioita hoidetaan monipuolisesti. Kehittämiskohteina korostettiin tavoitteiden ja niiden mittareiden asettamista sekä hallittua kasvua. Riskeinä tarkastuslautakunta nosti esiin avainhenkilöriskin, tuottojen ja kulujen epätasapainon ja velkamäärän kasvun.

Arviointikertomuksessa tarkastuslautakunta on laajasti arvioinut kunnan taloudellista tilaa. Arvioinnin lisäksi tarkastuslautakunta on esittänyt kunnanhallitukselle kysymyksiä arviointikertomuksen luvussa 10.

Seuraavassa esitetään tarkastuslautakunnan esittämät kysymykset sekä kunnanhallituksen vastaukset kysymyksiin:

1. Minkälaisiin toimiin hallitus ryhtyy saadakseen Laukaaseen hallittu kasvu?

Laukaan kunnan asukasluku on laskenut vuosina 2018-2021, mitä ennen se on noussut useiden kymmenien vuosien ajan. Muutamien vuosien laskevasta asukasluvusta huolimatta Laukaan asukasluku on vielä 2010-luvun aikana ollut kokonaisuutena selvästi kasvava. Keski-Suomessa Laukaan lisäksi vain Jyväskylä, Muurame ja Uurainen ovat vastaavasti kasvaneet 2010-luvulla.

Tilastokeskuksen vuonna 2021 julkaiseman väestöennusteen mukaan Laukaan asukasluku laskisi joka vuosi ennustejaksolla 2021-2040. Yhteensä asukasluku laskisi noin 770 asukkaalla eli noin 4,2 % ja olisi vuonna 2040 noin 18.000. Väestöennusteen mukaan Laukaa kärsisi noin 30-40 asukkaan muuttotappiota noin vuoteen 2033 asti, minkä jälkeen kokonaisnettomuutto kääntyisi vähitellen kasvuun ja positiiviseksi. Luonnollinen väestönkehitys sen sijaan heikkenisi koko ennustejakson ajan ja vuonna 2040 kuolisi noin 50 laukaalaista enemmän kuin syntyisi.

Kunnan keinot vaikuttaa luonnolliseen väestönkehitykseen ovat hyvin rajalliset. Mikäli tilastokeskuksen ennustemalli osuu oikeaan, vuoteen 2040 mennessä kuolisi noin 390 asukasta enemmän kuin syntyisi.

Vastavuoroisesti tulo- ja lähtömuuttoon kunnan toimenpiteillä voidaan vaikuttaa, joskin siihenkin rajallisesti. Luonnollinen väestönkehitys huomioiden asukasluvun kasvattamiseksi tulisi muuttovoiton olla vähintään 21 asukasta vuosittain. Tilastokeskus ennustaa muuttotappiota keskimäärin 20 asukasta vuodessa. Asukasluvun säilyttämiseksi tai kasvattamiseksi Laukaan tulisi kyetä houkuttelemaan keskimäärin vähintään 41 tulomuuttajaa ennustetta enemmän.

Pitkällä aikavälillä kunnan asukasluvun kasvua voidaan pitää yhtenä hyvänä kunnan elinvoimaisuuden mittarina. Asukasluvun kasvattaminen ei kuitenkaan ole kunnan tehtävä eikä elinehto. Kunta voi olla elinvoimainen ja menestyä vaikka sen asukasluku ei kasvaisi. Kasvu voi myös tarkoittaa eri asioita. Pelkkä asukasluvun kasvu tai lasku ei kerro kaikkea. Kasvua voidaan mitata eri mittareilla. Elinvoimaisuutta voi edistää myös työllisyysasteen kasvu, yritysten liikevaihdon kasvu tai työpaikkaomavaraisuuden kasvu vaikka samaan aikaan väkiluku pienenisi.

Laukaan uudessa kuntastrategiassa ei aseteta varsinaista kasvu- tai asukaslukutavoitetta. Kuntastrategia sen sijaan tähtää siihen, että asukkaat, henkilöstö ja yritykset Laukaassa ovat tyytyväisiä ja kunnan talous on tasapainossa. Strategia ei ole ristiriidassa asukasluvun kasvutavoitteen kanssa, muttei myöskään edellytä sitä.

Asukasluvun kasvattaminen vaatii kunnalta taloudellisia panostuksia. Tilastollisissa tarkasteluissa havaitaan, että ainakin lyhyellä aikavälillä kasvavat kunnat ja kaupungit itse asiassa rahoittavat itse muuttovoittonsa eli muuttoliikkeen myötä kunnalle muodostuu nettokustannuksia. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että muuttoliike koostuu pääasiassa opiskelijoista ja opiskelleista nuorista aikuisista ja lapsiperheistä ja keskimäärin vasta yli 30-vuotiaat asukkaat tuottavat kunnalle nettotuloja (tarkastelu perustuu vuosien 2016-2018 taustatietoihin). Lisäksi muuttoliikkeen mahdollistaminen edellyttää kunnalta panostuksia maanostoon ja kaavoitukseen sekä investointeja yhdyskuntarakenteeseen, mikä vastavuoroisesti kasvattaa ylläpidettävän omaisuuden määrää.

Laukaan kunnan taloustilanne on haastava. Kunnan taloudessa on rakenteellista alijäämää eikä taseessa ole kertyneitä ylijäämiä. Kunnan on kyettävä tasapainottamaan taloutensa nopeasti, jotta se täyttää kuntalain mukaiset vaatimukset eikä painu kriisikunnaksi.

Kunnanhallitus katsoo, että asukasluvun kasvattamisen sijaan kunnan tulee ensisijaisesti tavoitella strategian mukaisia tavoitteita, kuten tasapainoista taloutta, tyytyväisiä asukkaita ja yrityksiä sekä hyvinvoivia työyhteisöjä. Näiden uskotaan luovan positiivista kierrettä, joka lisää Laukaan elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa ja sen myötä pitkällä aikavälillä ehkä myös kasvattaa kunnan asukaslukua. Kunnanhallitus varmistaa osaltaan, että kuntastrategia ohjaa kunnan toimintaa ja strategiset tavoitteet toteutuvat. Strategian toimeenpanoa ohjataan ensisijaisesti talousarvioiden avulla. Kasvun hallinnassa ja ohjaamisessa olennaisia toimenpiteitä käynnistyy vuonna 2023, kun maankäytön rakennemalli päivitetään ja elinkeino-ohjelman toimeenpano käynnistyy. Maankäytön rakennemallin pohjalta laaditaan myöhemmin myös asumisen ohjelma, jossa otetaan kantaa asumisen alueelliseen ohjaamiseen Laukaassa.

2. Miten hallitus aikoo tulevien investointien ajoittamisessa toimia velkamäärän kasvun hillitsemiseksi?

Laukaan kunnan lainakanta oli vuoden 2021 päättyessä 5538 euroa asukasta kohden. Se oli 2072 euroa Manner-Suomen ja 2546 euroa Keski-Suomen keskiarvoa korkeampi. Keski-Suomessa oli viisi kuntaa, joilla oli Laukaa korkeampi asukaskohtainen lainakanta.

Kuntakonsernien lainakannat ovat kuntien lainakantoja paremmin vertailukelpoisia, koska varsinkin suuret kaupungit toteuttavat olennaisen osan toiminnastaan ja investoinneistaan konserniyhtiöiden kautta. Laukaan kuntakonsernilla oli vuoden 2021 päättyessä lainaa 8617 euroa asukasta kohden, mikä on 937 euroa enemmän kuin Manner-Suomen ja 834 euroa Keski-Suomen keskiarvoa enemmän. Kahdeksalla kuntakonsernilla Keski-Suomessa oli Laukaata korkeampi asukaskohtainen lainakanta.

Laukaa on investoinut 2010-2020-luvuilla mittavasti palvelukiinteistöihin. Lainaa on otettu investointien rahoittamiseen. Vastavuoroisesti kunnan kiinteistöihin kohdistuva korjausvelka on pieni.

Investoinnit ovat lainakannan lisäksi kasvattaneet kunnan poistoja ja vaikuttavat siten kunnan talouteen sekä lainanhoitokulujen että poistojen kautta. Osa kunnan rakennushankkeista on toteutettu kiinteistöleasingrahoituksella, minkä johdosta niiden kustannukset eivät näy lainakannassa ja poistoissa vaan suoraan käyttötalouden kuluissa leasingvuokrana. Kiinteistöleasingkohteiden arvo on yhteensä noin 40 miljoonaa euroa.

Kunnan väestökehityksen suunta on viime vuosina muuttunut. Asukasluvu on laskenut ja väestöennusteen mukaan se ei kasva tulevinakaan vuosina. Erityisesti väestökehitykseen ja väestörakenteen muutokseen perustuen tulevia investointitarpeita tulee harkita tarkoin. Investointien tarveharkintaa on korostettu hankesuunnittelussa ja hankesuunnitteluryhmiltä edellytetään vaihtoehtotarkasteluja, joissa huomioidaan myös sellaiset vaihtoehtoiset toimintatavat, joilla investointi voidaan välttää. Erityisesti sivistyspalvelujen tilahankkeissa on erityisen tärkeää huomioida joustavat tilavaihtoehdot, jotka mahdollistavat tiloista luopumisen, mikäli niille ei tulevaisuudessa enää ole käyttöä.

Kuntataloutta ei kuitenkaan voi osaoptimoida vain velkamäärää tarkastellen. Taloutta tulee johtaa kokonaisuutena ja Laukaan talouden akuutein ja suurin haaste on tuloksentekeyky. Mikäli tosiasiasa tarpeellisia tilahankkeita ei toteuteta investointina vaan esimerkiksi vuokramallilla, syntyy niistä todennäköisesti suurempi välitön tulosvaikutus. Jokaisen investointihankkeen kohdalla on siten tehtävä sekä tarkkaa tarveharkintaa koko hankkeen toteuttamisesta että taloudellisten vaikutusten arviointia eri toteutustapojen välillä. Joissain tilanteissa investointi velkarahalla on kokonaistaloudellisesti järkevin ja jopa ainoa mahdollinen vaihtoehto.

Tuleville vuosille kunnanhallituksella on tavoitteena osana talousarvion laadintaohjetta asettaa entistä tarkempi investointikehys, joka ohjaa kuntatalouden kannalta kestävästi investointien tasoa taloussuunnittelussa. Investointikehys voi olla monivuotinen siten, että mikäli se yhtenä vuonna ylitetään, voidaan se korvata vastavuoroisesti toisena vuonna alittamalla kehysraja.

Esittelijä	Kunnanjohtaja Linda Leinonen
Päätösehdotus	Kunnanhallitus antaa kunnanvaltuustolle yllä olevan lausunnon tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa 2021 esitettyihin kysymyksiin.
Päätös	Kunnanjohtajan esitys hyväksyttiin.